

Ewa RADAWIECKA *

PORÓWNANIE BILANSU ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ I ZAKŁADÓW REASEKURACJI DO BILANSU INNYCH JEDNOSTEK

Zarys treści: Prowadzenie działalności ubezpieczeniowej przez przedsiębiorstwo ubezpieczeniowe wymaga posiadania odpowiednich składników majątkowych dostosowanych do specyfiki działalności ubezpieczeniowej. Majątek zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji stanowi formę zabezpieczenia powierzonych środków przez ubezpieczonych i oczekiwań w zakresie wypełnienia zawartych umów ubezpieczeniowych. Odmienność sprawozdania finansowego zakładu ubezpieczeń i zakładu reasekuracji w stosunku do sprawozdania innych jednostek gospodarczych, wyraża się głównie w układzie bilansu.

Słowa kluczowe: zakład ubezpieczeń, sprawozdanie finansowe, bilans, aktywa, pasywa.

Wprowadzenie

Ustawa o Rachunkowości stanowi podstawowy akt prawny wyznaczający szczegółowe zasady rachunkowości. Niektóre postanowienia ustawy są adresowane tylko do zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji, np. te, które dotyczą sprawozdań finansowych. Ustawowe wzory dla ubezpieczycieli są inne niż dla pozostałych podmiotów gospodarczych takich jak banki i np. zakłady produkcyjne, usługowe itp¹. Natomiast zakres informacji wykazywanych w sprawozdaniu finansowym² dla zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji określony jest w drodze rozporządzenia przez Ministra właściwego do spraw finansów publicznych po zasięgnięciu opinii Komisji Nadzoru Finansowego, i obejmuje w szczególności:

- zasady rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji, w tym również tworzenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych,
- zakres informacji wykazywanych w informacji dodatkowej,

* Katedra Rachunkowości, Wydział Nauk Ekonomicznych, Politechnika Koszalińska

¹ Załącznik nr 3 ustawy z dnia 24 września 1994 r. o rachunkowości tekst jednolity, Dz. U. z 2013 r., poz. 303.

² art. 45 ustawy o rachunkowości...op. cit.

- zasady sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych, w tym zakres informacji wykazywanych w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych grup kapitałowych oraz w sprawozdaniach z działalności³.

Na sprawozdanie finansowe zakładu ubezpieczeń i zakładu reasekuracji składają się:

- bilans,
- techniczny rachunek ubezpieczeń,
- ogólny rachunek zysków i strat,
- informacja dodatkowa,
- zestawienie zmian w kapitale własnym,
- rachunek przepływów pieniężnych.

Do rocznego sprawozdania przedsiębiorstwo ubezpieczeniowe ma obowiązek również sporządzić sprawozdanie z działalności zakładu.

Jeżeli zakład funkcjonuje w obrocie giełdowym musi dla potrzeb obrotu (na podstawie przepisów o publicznym obrocie papierami wartościowymi) sporządzać dodatkowe sprawozdania oraz dla potrzeb nadzoru sporządzać sprawozdania roczne i kwartalne. Sprawozdanie musi być sporządzone w języku polskim i walucie polskiej. Dane liczbowe mogą być zaokrąglane do tysięcy złotych, jeżeli nie zniekształca to obrazu zakładu. Sprawozdanie jest sporządzane na dzień zamknięcia ksiąg rachunkowych oraz na każdy inny dzień bilansowy. Odmiennosc sprawozdania finansowego zakładu ubezpieczeń i zakładu reasekuracji w stosunku do sprawozdania przedsiębiorstwa produkcyjnego, czy też handlowego, wyraża się głównie w specyficznym układzie bilansu. Zasady prezentacji poszczególnych składników aktywów i pasywów określone zostały w Rozporządzeniu Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji⁴.

Aktywa zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji

Prowadzenie działalności ubezpieczeniowej przez przedsiębiorstwo ubezpieczeniowe wymaga posiadania odpowiednich składników majątkowych. Majątek przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego obejmuje aktywa trwałe i obrotowe o charakterze rzeczowym i finansowym. Stanowi formę zabezpieczenia powierzonych środków przez ubezpieczonych i oczekiwani w

³ art. 81 ust. 2 pkt 6 *ustawy o rachunkowości...*op. cit.

⁴ Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji, Dz. U. z 2009 r., Nr 226, poz. 1825.

zakresie wypełnienia zawartych umów ubezpieczeniowych. W porównaniu do majątku innych jednostek gospodarczych majątek przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego zawiera podobne składniki, ale ma odmienną strukturę. Aktywa bilansu zakładu ubezpieczeń i zakładu reasekuracji obejmują następujące podstawowe grupy:

- A. Wartości niematerialne i prawne,
- B. Lokaty,
- C. Lokaty funduszków ubezpieczeń na życie na rachunek i ryzyko ubezpieczającego,
- D. Należności i roszczenia,
- E. Inne składniki majątku,
- F. Rozliczenia międzyokresowe czynne.

Wartości niematerialne i prawne obejmują nabyte przez przedsiębiorstwa ubezpieczeniowe prawa majątkowe nadające się do gospodarczego wykorzystania. Zalicza się do nich:

- wartość firmy,
- inne wartości niematerialne i prawne,
- zaliczki na poczet wartości niematerialnych i prawnych.

Specyficznym i odrębnym elementem aktywów zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji są lokaty. Stanowią podstawowy element aktywów w bilansie zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji. Ogół lokat przedsiębiorstw ubezpieczeniowych w sprawozdawczości tych przedsiębiorstw dzieli się na:

- nieruchomości,
- lokaty w jednostkach podporządkowanych,
- inne lokaty finansowe,
- należności depozytowe od cedentów.

Jest to część aktywów zakładu ubezpieczeń i zakładu reasekuracji, która wyceniana jest według cen sprzedaży netto na dzień bilansowy. Dlatego też wartość bilansowa tych lokat stale się zmienia stosownie do wahań cen sprzedaży netto, od których zależą przyszłe świadczenia na rzecz ubezpieczającego⁵. Należności i roszczenia to kolejna grupa majątku przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego. Należności to środki przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego czasowo znajdujące się w dyspozycji kontrahentów (do momentu spłaty należności), natomiast roszczenia (należności wątpliwe) stanowią specyficzną grupę rozrachunków powstającą w przypadku:

- kwestionowania przez kontrahentów całości lub części należności,

⁵ Szerzej na temat lokat: E. Radawiecka, *Wycena lokat zakładów ubezpieczeń i ich miejsce w bilansie* [w]: *The 11th correspondence international scientifically-practical conference*, Krasnojarsk 2013, s. 171-174.

- ujawnienia niedoborów w składnikach majątkowych przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego.

Są to kwoty od dłużników takich jak ubezpieczający, inne zakłady ubezpieczeń, pośrednicy ubezpieczeniowi itp. Można je podzielić na:

- należności z tytułu ubezpieczeń bezpośrednich,
- należności z tytułu reasekuracji,
- pozostałe należności.

Kolejną grupą aktywów przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego są inne składniki majątku, do których zalicza się:

- rzeczowe składniki majątku,
- środki pieniężne,
- akcje własne do zbycia,
- pozostałe składniki majątku.

Tabela 1. Układ aktywów bilansu zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji oraz innych jednostek

BILANS ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ I ZAKŁADÓW REASEKURACJI	BILANS JEDNOSTEK INNYCH NIŻ ZAKŁADY UBEZPIECZEŃ I BANKI
AKTYWA	AKTYWA

<p>A. Wartości niematerialne i prawne</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wartość firmy 2. Inne wartości niematerialne i prawne i zaliczki na poczet wartości niematerialnych i prawnych <p>B. Lokaty</p> <p>I. Nieruchomości</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Grunty własne oraz prawo wieczystego użytkowania gruntu 2. Budynki, budowle oraz spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu 3. Inwestycje budowlane i zaliczki na poczet tych inwestycji <p>II. Lokaty w jednostkach podporządkowanych</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Udziały lub akcje w jednostkach podporządkowanych 2. Pożyczki udzielone jednostkom podporządkowanym oraz dłużne papiery wartościowe emitowane przez te jednostki 3. Pozostałe lokaty <p>III. Inne lokaty finansowe</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Udziały, akcje oraz inne papiery wartościowe o zmiennej kwocie dochodu oraz jednostki uczestnictwa i certyfikaty inwestycyjne w funduszach inwestycyjnych 2. Dłużne papiery wartościowe i inne papiery wartościowe o stałej kwocie dochodu 3. Udziały we wspólnych przedsięwzięciach lokacyjnych 4. Pożyczki zabezpieczone hipotecznie 5. Pozostałe pożyczki 6. Lokaty terminowe w instytucjach kredytowych 7. Pozostałe lokaty 	<p>A. Aktywa trwałe</p> <p>I. Wartości niematerialne i prawne</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Koszty zakończonych prac rozwojowych 2. Wartość firmy 3. Inne wartości niematerialne i prawne 4. Zaliczki na wartości niematerialne i prawne <p>II. Rzeczowe aktywa trwałe</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Środki trwałe <ol style="list-style-type: none"> a) grunty (w tym prawo użytkowania wieczystego gruntu) b) budynki, lokale i obiekty inżynierii lądowej i wodnej c) urządzenia techniczne i maszyny d) środki transportu e) inne środki trwałe 2. Środki trwałe w budowie 3. Zaliczki na środki trwałe w budowie <p>III. Należności długoterminowe</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Od jednostek powiązanych 2. Od pozostałych jednostek <p>IV. Inwestycje długoterminowe</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nieruchomości 2. Wartości niematerialne i prawne 3. Długoterminowe aktywa finansowe <ol style="list-style-type: none"> a) w jednostkach powiązanych <ul style="list-style-type: none"> – udziały lub akcje – inne papiery wartościowe – udzielone pożyczki – inne długoterminowe aktywa finansowe b) w pozostałych jednostkach <ul style="list-style-type: none"> – udziały lub akcje – inne papiery wartościowe – udzielone pożyczki – inne długoterminowe aktywa finansowe
--	--

cd. Tabela 1. Układ aktywów bilansu zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji oraz innych jednostek

BILANS ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ I ZAKŁADÓW REASEKURACJI	BILANS JEDNOSTEK INNYCH NIŻ ZAKŁADY UBEZPIECZEŃ I BANKI
AKTYWA	AKTYWA

<p>IV. Należności depozytowe od cedentów</p> <p>C. Aktywa netto ubezpieczeń na życie, gdy ryzyko lokaty (inwestycyjne) ponosi ubezpieczający</p> <p>D. Należności</p> <p>I. Należności z tytułu ubezpieczeń bezpośrednich</p> <p>1. Należności od ubezpieczających, w tym:</p> <p>1.1. Od jednostek podporządkowanych</p> <p>1.2. Od pozostałych jednostek</p> <p>2. Należności od pośredników ubezpieczeniowych, w tym:</p> <p>2.1. Od jednostek podporządkowanych</p> <p>2.2. Od pozostałych jednostek</p> <p>3. Inne należności</p> <p>3.1. Od jednostek podporządkowanych</p> <p>3.2. Od pozostałych jednostek</p> <p>II. Należności z tytułu reasekuracji, w tym:</p> <p>1. Od jednostek podporządkowanych</p> <p>2. Od pozostałych jednostek</p> <p>III. Inne należności</p> <p>1. Należności od budżetu</p> <p>2. Pozostałe należności, w tym:</p> <p>2.1. Od jednostek podporządkowanych</p> <p>2.2. Od pozostałych jednostek</p> <p>E. Inne składniki aktywów</p> <p>I. Rzeczowe składniki aktywów</p> <p>II. Środki pieniężne</p> <p>III. Pozostałe składniki aktywów</p> <p>F. Rozliczenia międzyokresowe</p> <p>I. Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego</p> <p>II. Aktywowane koszty akwizycji</p> <p>III. Zarachowane odsetki i czynsze</p> <p>IV. Inne rozliczenia międzyokresowe</p>	<p>4. Inne inwestycje długoterminowe</p> <p>V. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe</p> <p>1. Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego</p> <p>2. Inne rozliczenia międzyokresowe</p> <p>B. Aktywa obrotowe</p> <p>I. Zapasy</p> <p>1. Materiały</p> <p>2. Półprodukty i produkty w toku</p> <p>3. Produkty gotowe</p> <p>4. Towary</p> <p>5. Zaliczki na dostawy</p> <p>II. Należności krótkoterminowe</p> <p>1. Należności od jednostek powiązanych</p> <p>a) z tytułu dostaw i usług, o okresie spłaty:</p> <p>– do 12 miesięcy</p> <p>– powyżej 12 miesięcy</p> <p>b) inne</p> <p>2. Należności od pozostałych jednostek</p> <p>a) z tytułu dostaw i usług, o okresie spłaty:</p> <p>– do 12 miesięcy</p> <p>– powyżej 12 miesięcy</p> <p>b) z tytułu podatków, dotacji, ceł, ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz innych świadczeń</p> <p>c) inne</p> <p>d) dochodzone na drodze sądowej</p> <p>III. Inwestycje krótkoterminowe</p> <p>1. Krótkoterminowe aktywa finansowe</p> <p>a) w jednostkach powiązanych</p> <p>– udziały lub akcje</p> <p>– inne papiery wartościowe</p> <p>– udzielone pożyczki</p> <p>– inne krótkoterminowe aktywa finansowe</p> <p>b) w pozostałych jednostkach</p> <p>– udziały lub akcje</p> <p>– inne papiery wartościowe</p> <p>– udzielone pożyczki</p> <p>– inne krótkoterminowe aktywa finansowe</p> <p>c) środki pieniężne i inne aktywa pieniężne</p> <p>– środki pieniężne w kasie i na rachunkach</p> <p>– inne środki pieniężne</p> <p>– inne aktywa pieniężne</p> <p>2. Inne inwestycje krótkoterminowe</p> <p>IV. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe</p>
Aktywa razem	Aktywa razem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ustawy o rachunkowości...op. cit.

Ostatnia pozycja aktywów to rozliczenia międzyokresowe czynne, które występują w przypadku ponoszenia przez przedsiębiorstwo ubezpieczeniowe kosztów dotyczących przyszłych okresów. Układ aktywów bilansu zakładów

ubezpieczeń i zakładów reasekuracji w porównaniu z innymi jednostkami prezentuje tabela 1.

Porównując strukturę aktywów w układach bilansu zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji i jednostek innych niż zakłady ubezpieczeń i banki można zauważyć, że w działalności ubezpieczeniowej, podobnie jak w większości działalności usługowej, charakterystyczne jest to, że majątek obrotowy zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji jest większy od posiadanego przez niego majątku trwałego, mimo iż w układzie bilansów zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji brak jest podziału aktywów na trwałe i obrotowe.

Głównym elementem aktywów przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego są lokaty w nieruchomości, lokaty bankowe, udziały i akcje w spółkach, jednostki uczestnictwa w funduszach, papierach wartościowych emitowanych przez Skarb Państwa, które stanowią w zależności od działu, w którym działa zakład ubezpieczeń od 60% do 90% sumy bilansowej⁶.

Pozostałe składniki majątku to rzeczowe składniki aktywów trwałych (środki trwałe i środki trwałe w budowie), wartości niematerialne i prawne, należności, aktywa pieniężne, krótkoterminowe aktywa finansowe, rozliczenia międzyokresowe czynne. Ich ujęcie w księgach rachunkowych jest analogiczna jak w innych jednostkach.

Zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji są obowiązane posiadać aktywa spełniające warunki określone w ustawie⁷ w wysokości nie niższej niż wartość rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w ujęciu brutto.

Aktywa stanowiące pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych muszą być ustalone w walucie, w której są wyrażone zobowiązania z umów ubezpieczenia, z tytułu których tworzy się odpowiednie rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe. Minister właściwy do spraw instytucji finansowych określa, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady ustalania waluty, w której ma zostać wypłacone odszkodowanie lub świadczenie z umowy ubezpieczenia oraz przypadki, kiedy nie stosuje się zasady ustalania waluty, uwzględniając w szczególności sytuację, gdy odszkodowanie lub świadczenie określone w umowie ubezpieczenia nie jest wyrażone w żadnej walucie oraz możliwość zaistnienia niedopasowania aktywów lub pasywów zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji w danej walucie.

Aktywa stanowiące pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych powinny być w odpowiedni sposób zróżnicowane i rozproszone tak, aby nie były one związane z jednym rodzajem aktywów lub jednym podmiotem, jak

⁶ http://www.knf.gov.pl/Images/sektor_ubezpieczen_Ikw2012_tcm75-31447.pdf, s. 22.

⁷ Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, Dz. U. z 2010 r., Nr 11, poz. 66, art. 154.

również nie były obciążone zobowiązaniami innymi niż wynikające z umów ubezpieczenia. Termin wymagalności aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych powinien być dostosowany do terminu wymagalności zobowiązań z umów ubezpieczenia.

Aktywami stanowiącymi pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych mogą być następujące rodzaje aktywów:

- papiery wartościowe emitowane, poręczone lub gwarantowane przez Skarb Państwa oraz organizacje międzynarodowe, których członkiem jest Rzeczpospolita Polska;
- obligacje emitowane lub poręczone przez jednostki samorządu terytorialnego lub związki jednostek samorządu terytorialnego;
- inne dłużne papiery wartościowe o stałej stopie dochodu;
- akcje, w tym dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym, a także notowane na tym rynku prawa poboru, prawa do akcji;
- jednostki uczestnictwa lub certyfikaty inwestycyjne w funduszach inwestycyjnych;
- inne dłużne papiery wartościowe o zmiennej stopie dochodu;
- udziały;
- listy zastawne;
- pożyczki, w tym zabezpieczone hipotecznie lub przez instytucje finansowe, oraz pożyczki pod zastaw praw wynikających z umów ubezpieczenia na życie;
- nieruchomości lub ich części, z wyłączeniem nieruchomości lub ich części wykorzystywanych na własne potrzeby;
- środki pieniężne, w tym zgromadzone na rachunku bankowym;
- depozyty bankowe;
- należności od reasekuratorów;
- udział reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych;
- należności depozytowe od cedentów;
- należności od ubezpieczających wynikające z zawartych umów ubezpieczenia z wyłączeniem należności, w przypadku których od dnia ich wymagalności upłynęło więcej niż 3 miesiące;
- należności od pośredników ubezpieczeniowych wynikające z zawartych umów ubezpieczenia z wyłączeniem należności, w przypadku których od dnia ich wymagalności upłynęło więcej niż 3 miesiące;
- należności od budżetu państwa;
- środki trwałe, inne niż nieruchomości, jeżeli dokonuje się od nich odpisów amortyzacyjnych według stawek amortyzacyjnych ustalonych z zachowaniem zasady ostrożności;
- zarachowane czynsze i odsetki;

- aktywowane koszty akwizycji w zakresie zgodnym ze sposobem ustalania rezerwy składek lub rezerwy ubezpieczeń na życie w dziale I załącznika do ustawy oraz w zakresie zgodnym ze sposobem ustalania rezerwy składek w dziale II załącznika do ustawy;
- instrumenty pochodne, jak opcje, transakcje terminowe typu futures, transakcje zamienne o ile służą zmniejszeniu ryzyka związanego z innymi aktywami stanowiącymi pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych.

Wartość aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych jest ustalana z zachowaniem zasady ostrożności, po pomniejszeniu o zobowiązania wynikające z ich uzyskania.

Pasywa zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji

Pasywa zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji odzwierciedlają pochodzenie środków finansowych, które jako aktywa lokowane są w różne instrumenty finansowe. Są źródłami finansowania majątku przedsiębiorstw ubezpieczeniowych i dzielą się na kapitały własne, które przysługują akcjonariuszom lub członkom towarzystw ubezpieczeń oraz kapitały obce, które przysługują wierzycielom.

Kapitały stanowią zabezpieczenie wykonywania wszelkich zobowiązań zakładu ubezpieczeń i zakładu reasekuracji, a zwłaszcza pokrycia ujemnych wyników finansowych roku obrachunkowego. Kapitały własne odgrywają bardzo ważną rolę w zarządzaniu finansami przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego. Stanowią główne źródło w budowie pewności jego działania, a w konsekwencji możliwości rozwojowych.

Na kapitały własne przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego składają się:

- kapitał podstawowy (akcyjny lub zakładowy),
- kapitał zapasowy,
- kapitał rezerwowy z aktualizacji wyceny,
- kapitał rezerwowy pozostały,
- nie podzielony wynik finansowy z lat ubiegłych,
- wynik finansowy netto roku obrotowego.

Kapitał podstawowy to pierwotny wkład właścicieli czyli akcjonariuszy wniesiony przy założeniu przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego i podwyższony w ciągu prowadzenia działalności. Jest kapitałem, który musi być utworzony w chwili powstania zakładu ubezpieczeń i powinien być utrzymywany przez cały czas prowadzenia działalności ubezpieczeniowej. Z tego względu kapitał ten, zgodnie z zasadą jego nienaruszalności, powinien być ostatnią z pozycji

kapitałów własnych, z której pokrywane są straty bilansowe każdego przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego.

Kapitał zapasowy stanowi odzwierciedlenie źródła sfinansowania aktywów przez przedsiębiorstwo ubezpieczeniowe w trakcie jego działalności i tworzy się go z zysku oraz dopłat akcjonariuszy. Stanowi on wyraz samofinansowania. Głównym celem jego tworzenia jest zgromadzenie przez spółkę środków na pokrycie ewentualnych strat bilansowych oraz ochrona przed zmniejszeniem pierwotnego kapitału podstawowego. Pełni on również funkcję tezauryzacyjną, ponieważ księgowane na tym funduszu nadwyżki powodują jednocześnie wzrost wartości akcji spółki. Służy również podwyższeniu kapitału akcyjnego ze środków własnych poprzez przekazanie do niego części kapitału zapasowego.

Kapitały rezerwowe tworzone są z różnic z aktualizacji wartości środków trwałych i przeszacowania innych składników majątku. Kapitały rezerwowe mogą być podwyższane z zysku netto. W przedsiębiorstwach ubezpieczeniowych będących spółkami prawa handlowego wydziela się kapitał rezerwowy z aktualizacji wyceny. Stanowi on równowartość kwot, o które zmieniono wartość netto środków trwałych ruchomych i nieruchomości, jako rezultat aktualizacji wyceny środków trwałych.

Kapitały rezerwowe mogą pełnić funkcję podobną do kapitału zapasowego. Powinny chronić spółkę w sytuacji powstania strat finansowych lub nie przewidzianych problemów związanych z płynnością finansową.

Drugą grupę kapitałów zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji stanowią kapitały obce. Obejmują one:

- zobowiązania podporządkowane;
- rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe;
- rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe dla ubezpieczeń na życie, jeżeli ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający;
- pozostałe rezerwy;
- pozostałe zobowiązania i fundusze specjalne;
- rozliczenia międzyokresowe bierne i przychody przyszłych okresów.

Zobowiązania podporządkowane obejmują ogólną wartość zobowiązań zabezpieczonych na majątku przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego i w razie likwidacji lub upadłości zakładu ubezpieczeń spłacane są po zaspokojeniu innych wierzycieli.

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe tworzą zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji na pokrycie przyszłych zobowiązań będące skutkiem

niepewności związanej z działalnością ubezpieczeniową. Są zatem specyficzne i znajdują odzwierciedlenie tylko w sprawozdaniu finansowym tych jednostek⁸.

Pozostałe zobowiązania i fundusze specjalne stanowią zasoby innych kontrahentów znajdujące się przejściowo w dyspozycji przedsiębiorstwa do momentu spłaty tych zobowiązań. Pozostałymi zobowiązaniami mogą być:

- zobowiązania z tytułu ubezpieczeń bezpośrednich,
- zobowiązania wobec ubezpieczających,
- zobowiązania z tytułu reasekuracji,
- zobowiązania wobec instytucji finansowych,
- inne zobowiązania.

Fundusze specjalne to równowartość środków wyodrębnionych na sfinansowanie zadań specjalnych. Są one dodatkowym źródłem finansowania aktywów przedsiębiorstw ubezpieczeniowych.

Rozliczenia międzyokresowe bierne obejmują kwoty zaliczone do kosztów bieżącego okresu, których poniesienie nastąpi dopiero w przyszłości. Tworzy się je poprzez utworzenie rezerwy na koszty przyszłych okresów.

Przychody przyszłych okresów to wpłaty otrzymane od kontrahentów na poczet przyszłych świadczeń, do czasu wykonania tych świadczeń, kwoty przewyższające roszczenia do czasu ich wyegzekwowania lub odpisania, nadwyżka dodatnich różnic kursowych nad ujemnymi i ujemna wartość firmy.

Układ pasywów bilansu zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji w porównaniu z innymi jednostkami prezentuje tabela 2.

Struktura kapitałów własnych w bilansie zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji jest taka sama jak w bilansie jednostek innych niż zakłady ubezpieczeń i banki. Odmiennie kształtuje się strukturę kapitałów obcych. Mogą być klasyfikowane według długości okresu, na jakie zostały przekazane na kapitał długoterminowe i krótko terminowe, według pewności (niepewności) co do jego istnienia lub powstania oraz co do jego wysokości lub terminu spłaty na zobowiązania i rezerwy, oraz według rodzaju zobowiązań.

Tabela 2. Układ pasywów bilansu zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji oraz innych jednostek

⁸Szerzej na temat rezerw techniczno-ubezpieczeniowych: E. Radawiecka, *Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe warunkiem stabilności funkcjonowania zakładów ubezpieczeń*, [w]: pr. zb. pod red. T. Kiziukiewicz, *Zeszyty Naukowe*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2013, (przyjęty do druku).

BILANS ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ I ZAKŁADÓW REASEKURACJI	BILANS JEDNOSTEK INNYCH NIŻ ZAKŁADY UBEZPIECZEŃ I BANKI
<p style="text-align: center;">PASYWA</p> <p>A. Kapitał własny I. Kapitał podstawowy II. Należne wpłaty na kapitał podstawowy (wielkość ujemna) III. Akcje własne (wielkość ujemna) IV. Kapitał (fundusz) zapasowy V. Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny VI. Pozostałe kapitały rezerwowe VII. Zysk (strata) z lat ubiegłych VIII. Zysk (strata) netto</p> <p>B. Zobowiązania podporządkowane</p> <p>C. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe I. Rezerwa składek i rezerwa na pokrycie ryzyka niewygasłego II. Rezerwa ubezpieczeń na życie III. Rezerwy na niewypłacone odszkodowania i świadczenia IV. Rezerwy na premie i rabaty dla ubezpieczonych V. Rezerwy na wyrównanie szkodowości (ryzyka) VI. Rezerwy na zwrot składek dla członków VII. Pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe określone w statucie VIII. Rezerwa ubezpieczeń na życie, gdy ryzyko lokaty (inwestycyjne) ponosi ubezpieczający</p> <p>D. Udział reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych (wartość ujemna) I. Udział reasekuratorów w rezerwie składek i w rezerwie na pokrycie ryzyka niewygasłego II. Udział reasekuratorów w rezerwie ubezpieczeń na życie III. Udział reasekuratorów w rezerwie na niewypłacone odszkodowania i świadczenia IV. Udział reasekuratorów w rezerwie na premie i rabaty dla ubezpieczonych V. Udział reasekuratorów w pozostałych rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych określonych w statucie VI. Udział reasekuratorów w rezerwie ubezpieczeń na życie, gdy ryzyko lokaty (inwestycyjne) ponosi ubezpieczający</p> <p>E. Oszacowane regresy i odzyski (wielkość ujemna) 1. Oszacowane regresy i odzyski brutto 2. Udział reasekuratorów w oszacowanych regresach i odzyskach</p> <p>F. Pozostałe rezerwy I. Rezerwy na świadczenia emerytalne oraz inne obowiązkowe świadczenia pracowników</p>	<p style="text-align: center;">PASYWA</p> <p>A. Kapitał (fundusz) własny I. Kapitał (fundusz) podstawowy II. Należne wpłaty na kapitał podstawowy (wielkość ujemna) III. Udziały (akcje) własne (wielkość ujemna) IV. Kapitał (fundusz) zapasowy V. Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny VI. Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe VII. Zysk (strata) z lat ubiegłych VIII. Zysk (strata) netto IX. Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wielkość ujemna)</p> <p>B. Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania</p> <p>I. Rezerwy na zobowiązania 1. Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego 2. Rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne – długoterminowa – krótkoterminowa 3. Pozostałe rezerwy – długoterminowe – krótkoterminowe</p> <p>II. Zobowiązania długoterminowe 1. Wobec jednostek powiązanych 2. Wobec pozostałych jednostek a) kredyty i pożyczki b) z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych c) inne zobowiązania finansowe d) inne</p> <p>III. Zobowiązania krótkoterminowe 1. Wobec jednostek powiązanych a) z tytułu dostaw i usług, o okresie wymagalności: – do 12 miesięcy – powyżej 12 miesięcy b) inne 2. Wobec pozostałych jednostek a) kredyty i pożyczki b) z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych c) inne zobowiązania finansowe d) z tytułu dostaw i usług, o okresie wymagalności: – do 12 miesięcy – powyżej 12 miesięcy e) zaliczki otrzymane na dostawy f) zobowiązania wekslowe g) z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń i innych świadczeń h) z tytułu wynagrodzeń i) inne</p>

cd. Tabela 2. Układ pasywów bilansu zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji oraz innych jednostek

BILANS ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ I ZAKŁADÓW REASEKURACJI	BILANS JEDNOSTEK INNYCH NIŻ ZAKŁADY UBEZPIECZEŃ I BANKI
PASYWA	PASYWA
II. Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego III. Inne rezerwy G. Zobowiązania z tytułu depozytów reasekuratorów H. Pozostałe zobowiązania i fundusze specjalne I. Zobowiązania z tytułu ubezpieczeń bezpośrednich 1. Zobowiązania wobec ubezpieczających, w tym: 1.1. Wobec jednostek podporządkowanych 1.2. Wobec pozostałych jednostek 2. Zobowiązania wobec pośredników ubezpieczeniowych, w tym: 2.1. Wobec jednostek podporządkowanych 2.2. Wobec pozostałych jednostek 3. Inne zobowiązania z tytułu ubezpieczeń, w tym: 3.1. Wobec jednostek podporządkowanych 3.2. Wobec pozostałych jednostek II. Zobowiązania z tytułu reasekuracji, w tym: 1. Wobec jednostek podporządkowanych 2. Wobec pozostałych jednostek III. Zobowiązania z tytułu emisji własnych dłużnych papierów wartościowych oraz pobranych pożyczek, w tym: 1. Zobowiązania zamienne na akcje zakładu ubezpieczeń 2. Pozostałe IV. Zobowiązania wobec instytucji kredytowych V. Inne zobowiązania 1. Zobowiązania wobec budżetu 2. Pozostałe zobowiązania 2.1. Wobec jednostek podporządkowanych 2.2. Wobec pozostałych jednostek VI. Fundusze specjalne I. Rozliczenia międzyokresowe 1. Rozliczenia międzyokresowe kosztów 2. Ujemna wartość firmy 3. Przychody przyszłych okresów	3. Fundusze specjalne IV. Rozliczenia międzyokresowe 1. Ujemna wartość firmy 2. Inne rozliczenia międzyokresowe – długoterminowe – krótkoterminowe
Pasywa razem	Pasywa razem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ustawy o rachunkowości...op. cit.

Pozycje, które charakterystyczne są tylko dla pasywów bilansu zakładów ubezpieczeń i zakładu reasekuracji to:

- zobowiązania podporządkowane,
- rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe,
- udział reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych (wartość ujemna),

- oszacowane regresy i odzyski (wielkość ujemna),
- zobowiązania z tytułu depozytów reasekuratorów.

Najważniejszą pozycją kapitałów obcych zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji są rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe. Tworzenie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych oraz ustalenie ich wysokości, które wystarczałyby na normalne pokrycie bieżących i przyszłych zobowiązań przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego, powstałych w następnych okresach sprawozdawczych lub obrachunkowych, za które składka ubezpieczeniowa została już przypisana w danym okresie sprawozdawczym pozwala na osiągnięcie przez przedsiębiorstwo ubezpieczeniowe rzeczywistej wysokości wyniku finansowego w danym okresie sprawozdawczym. Tworzenie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych ma wpływ na zapewnienie realności ochrony ubezpieczeniowej, zapewnienie ciągłości i płynności prowadzonych przez zakład ubezpieczeń operacji ubezpieczeniowych, kalkulację stopy składek, wewnętrzną kontrolę operacji finansowych, obliczenie wskaźnika szkodliwości składki, wynik techniczny i margines wypłacalności, obliczenie zysku dla potrzeb podatkowych, sprawozdawczość dla akcjonariuszy, wykazanie wypłacalności i siły finansowej zakładu ubezpieczeń.

Wyżej wymienione względy powodują, że rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe stanowią istotny instrument zarządzania finansami zakładu ubezpieczeń i zakładu reasekuracji.

Dodatkowo we wzorze bilansu zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji proponuje się uwzględnić pozycje pozabilansowe. Są to:

1. należności warunkowe (w tym: otrzymane gwarancje i poręczenia oraz pozostałe).
2. zobowiązania warunkowe (w tym: udzielone poręczenia i gwarancje, weksle akceptowane i indosowane, aktywa z zobowiązaniem odsprzedaży, inne zobowiązania zabezpieczone na aktywach lub na przychodach).
3. zabezpieczenia z tytułu reasekuracji ustanowione na rzecz zakładu ubezpieczeń.
4. zabezpieczenia z tytułu reasekuracji ustanowione przez zakład ubezpieczeń na rzecz cedentów.
5. obce składniki aktywów nieujęte w aktywach.
6. inne pozycje takie jak:
 - wysokość środków własnych,
 - wysokość marginesu wypłacalności,
 - nadwyżka (niedobór) środków własnych na pokrycie marginesu wypłacalności,
 - wysokość rezerw techniczno-ubezpieczeniowych,

- wysokość aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych,
- nadwyżka (niedobór) aktywów na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych,
- wysokość rezerw techniczno-ubezpieczeniowych,
- wysokość aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych,
- nadwyżka (niedobór) aktywów na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych.

We wzorze bilansu dla innych jednostek niż zakłady ubezpieczeń i banki brak jest wyodrębnienia pozycji pozabilansowych⁹. Nie wyklucza to możliwości ujęcia pozycji pozabilansowych w bilansie innych jednostek, jeśli jednostka uzna takie informacje za istotne dla swoich odbiorców informacji finansowej.

Zakończenie

Bilans przedsiębiorstw ubezpieczeniowych wyróżnia się odmienną strukturą aktywów i pasywów. Charakterystyczne cechy to:

- niewielki udział aktywów rzeczowych;
- bardzo duży udział lokat i płynnych środków finansowych;
- znaczny udział w pasywach rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, tworzonych w celu zapewnienia bezpieczeństwa;
- dość duży udział rozrachunków zarówno w aktywach jak i pasywach (należności z tytułu składek, zobowiązania z tytułu niewypłaconych odszkodowań).

Aktywa bilansu ujęte są według kryterium płynności, a pasywa zaś według kryterium wymagalności. Taki układ pozwala analizie finansowej względnie precyzyjnie określać płynność finansową oraz wypłacalność.

Adresatami sprawozdania finansowego zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji są akcjonariusze, ubezpieczający się, ubezpieczeni, organy nadzorujące, agencje ratingowe, doradcy inwestycyjni i inni odbiorcy sprawozdania finansowego zainteresowani sytuacją majątkową i finansową jednostki.

Bilans stanowi główne źródło informacji dla analizy finansowej, której zadaniem jest dostarczenie rozszerzonej informacji na temat sytuacji finansowej i bezpieczeństwa finansowego zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji.

⁹ Patrz: załącznik nr 1 i nr 3 ustawy o rachunkowości... op. cit.

Istotne uzupełnienie bilansu stanowią pozycje pozabilansowe, które ułatwiają identyfikację potencjalnych należności i zobowiązań nieprezentowanych w bilansie.

Bibliografia

1. http://www.knf.gov.pl/Images/sektor_ubezpieczen_ikw2012_tcm75-31447.pdf.
2. Radawiecka E., *Wycena lokat zakładów ubezpieczeń i ich miejsce w bilansie* [w]: *The 11th correspondence international scientifically-practical conference*, Krasnojarsk 2013.
3. Radawiecka E., *Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe warunkiem stabilności funkcjonowania zakładów ubezpieczeń*, [w]: pr. zb. pod red. T. Kiziukiewicz, *Zeszyty Naukowe, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, Szczecin 2013, (przyjęty do druku).
4. Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji, Dz. U. z 2009 r., Nr 226, poz. 1825.
5. Ustawa z dnia 24.09.1994 r. o rachunkowości tekst jednolity, Dz. U. z 2013 r., poz. 303.
6. Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, Dz. U. z 2010 r., Nr 11, poz. 66.

BALANCE SHEET OF THE INSURANCE COMPANIES END REINSURANCE VS. BALANCE SHEET OFNON-INSURANCE

Insurance activities conducted by insurance companies require adequate assets that would meet peculiar requirements specific for insurance business. Assets of an insurance company is a form of guarantee for the finance entrusted by the insured and moreover the insurance company is obliged to meet the expectations with regard to the fulfillment of insurance agreements. The differences between the financial statements of an insurance company and the statements submitted by other entities is expressed mainly in the presentation of the balance sheet.

Key words: insurance company, financial statement, balance sheet, assets, liabilities.